

(๓) ปัญหาและความต้องการในการพัฒนามีมาก แต่งบประมาณมีจำกัด จึงต้องร่วมกันกำหนดโครงการที่จะแก้ไขปัญหา และพัฒนาตามลำดับความสำคัญ ก่อนหลัง และเกิดกระบวนการยอมรับข้อจำกัดร่วมกัน

(๔) เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกันของคนในท้องถิ่น และแก้ไขปัญหาความขัดแย้งจากการได้รับงบประมาณในการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกัน

(๕) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถนำโครงการ กิจกรรมจากแผนชุมชนที่มีการจัดลำดับความสำคัญไว้แล้วสู่การปฏิบัติได้โดยง่าย

๔.๒ ใครทำหน้าที่อะไรในการบูรณาการแผนชุมชนระดับเทศบาลหรือตำบล

(๑) ผู้ทำหน้าที่หลัก ประกอบด้วย เทศบาลหรือ องค์การบริหารส่วนตำบล คณะทำงานสนับสนุนกระบวนการแผนชุมชน คณะทำงานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล หรือสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบล

(๒) ผู้เข้าร่วมเวที ประกอบด้วย แกนนำแผนชุมชนระดับหมู่บ้านหรือชุมชนทุกหมู่บ้าน ชุมชน คณะทำงานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล หรือสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบล หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

(๓) วิทยากรกระบวนการสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ หรือบุคคลอื่นที่เหมาะสม

๔.๒ ขั้นตอนกระบวนการดำเนินงาน

ใช้การเปิดเวทีใหญ่รวมผู้เข้าร่วมจากทุกหมู่บ้าน ชุมชน แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีเป็นกลุ่มย่อย ๆ ให้แต่ละกลุ่มย่อยมีแกนนำจากทุกหมู่บ้าน

ขั้นตอนที่ ๑ ผู้บริหารท้องถิ่น นำเสนอนโยบายในการพัฒนา

ผู้เข้าร่วมเวทีทุกกลุ่มย่อย ทำกิจกรรมเหมือนกัน ดังนี้

(๑.๑) วิเคราะห์สถานการณ์แวดล้อมที่มีผลกระทบต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตนเอง สถานการณ์ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๑.๒) วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๑.๓) นำวิสัยทัศน์ของทุกหมู่บ้าน ชุมชน ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ SWOT องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดทำเป็นวิสัยทัศน์ แนวทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๑.๔) นำข้อมูลสภาพความเป็นจริงในระดับท้องถิ่น วิเคราะห์ปัญหา หาสาเหตุของปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหา โครงการกิจกรรมที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหา แต่ละปัญหา รวมทั้งนำความต้องการในการพัฒนาจัดทำเป็นโครงการ กิจกรรมที่จะต้องดำเนินงานให้ครอบคลุมมิติการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและคุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านอื่น ๆ

(๑.๕) จัดลำดับความสำคัญของปัญหา ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ จะต้องได้รับการดำเนินงานอย่างเร่งด่วน

(๑.๖) นำโครงการกิจกรรมในแผนชุมชนที่จะขอรับงบประมาณจากเทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล และงบประมาณพัฒนาจังหวัดที่ตรงกับปัญหา ขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดลำดับความสำคัญตามข้อ (๑.๕) แล้วมาใส่ไว้ให้ตรงกับปัญหา

(๑.๗) นำเสนอผลการดำเนินงานของแต่ละกลุ่มย่อยเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเติมเต็มส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ให้สมบูรณ์

ขั้นตอนที่ ๒ มอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ ๑ จัดทำเป็นร่างแผนชุมชนระดับเทศบาล หรือระดับตำบล

ขั้นตอนที่ ๓ จัดเวทีโดยใช้คนกลุ่มเป้าหมายจากเวทีที่ ๑ พิจารณาร่างแผน ชุมชนระดับเทศบาล หรือระดับตำบลร่วมกันเพื่อ เติมเต็ม และกำหนดเป็นพันธสัญญาใน การปฏิบัติร่วมกัน

ผู้เข้าร่วมเวทีส่งแผนให้กับเทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อ จัดทำเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่น และข้อบัญญัติงบประมาณท้องถิ่น

เทศบาลตำบล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล อาจปรับขั้นตอนการ ดำเนินงานหรือใช้วิธีการอื่นที่สอดคล้องกับสภาพการในพื้นที่ได้ แต่ต้องคำนึงถึง การได้ข้อเท็จจริงที่ตรงกับปัญหา และความต้องการยอมรับร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่เป็นสำคัญ

ข้อสังเกต การพูดถึงปัญหาในเทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนตำบลผู้เข้าร่วม เวทีที่อาจไม่ค่อยกล้าพูด อาจต้องใช้วิธีการเขียนใส่กระดาษแทนการพูดหรือบางคนอาจพูด โจมตีการทำงานของเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลอย่างรุนแรง อาจเกิดความขัดแย้ง

เทคนิคการวิเคราะห์ศักยภาพ (SWOT)

การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

การวิเคราะห์ศักยภาพ(SWOT)ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

๑. ทำไมต้องวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่น

(๑) เป็นการประเมินโอกาส และปัญหาอุปสรรคที่เป็นปัจจัยจากภายนอกที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่น

(๒) เป็นการประเมิน จุดแข็ง จุดอ่อนของชุมชนหรือท้องถิ่น จากปัจจัยที่มีอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่น

(๓) ตอบคำถามว่า "ปัจจุบันชุมชน ท้องถิ่นมีสถานการณ์การพัฒนาอยู่จุดไหน" สำหรับใช้เป็นประโยชน์ในการกำหนดการดำเนินงานในอนาคต

๒. เทคนิค SWOT การพิจารณาถึงปัจจัยทั้งหมดที่มีอยู่ภายในชุมชน หรือท้องถิ่นและปัจจัยที่มาจากภายนอก ดังนี้

๑. วิเคราะห์ปัจจัยภายใน ได้แก่ จุดแข็ง(Strength - S)

จุดอ่อน (Weak - W)

๒. วิเคราะห์ปัจจัยภายนอก ได้แก่ โอกาส (Opportunity - O)

อุปสรรค(Threat - T)

การวิเคราะห์จุดแข็ง ส่วนดี ความเข้มแข็ง ความสามารถ ศักยภาพ ส่วนที่ส่งเสริมความสำเร็จ (S) และจุดอ่อน มีส่วนเสียความอ่อนแอ ข้อจำกัด ความไม่พร้อม ซึ่งจะพิจารณาในด้านต่าง ๆ เช่นเดียวกับการวิเคราะห์จุดแข็ง(W) จากปัจจัยภายในชุมชน มีเรื่องที่ต้องนำมาประกอบการพิจารณา เช่น

๑. องค์การการพัฒนาชุมชน มีความเข้มแข็งร่วมมือกันในการทำงานหรือไม่

๒. การสื่อสารพูดคุยเรื่องการพัฒนาและแก้ไขปัญหากันในชุมชน

๓. มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง หลากหลาย หรือไม่อย่างไร

๔. การพึ่งตนเองของชุมชนมีมากน้อยแค่ไหน

๕. สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนชุมชนเป็นอย่างไร

การวิเคราะห์โอกาส (Opportunity = O) เป็นการศึกษาสภาพแวดล้อมภายนอกกว่ามีสภาพเป็นเช่นไร เหตุการณ์สถานการณ์ของโลก ของประเทศ ของจังหวัด และของอำเภอที่เกิดขึ้นจะส่งผลต่อชุมชนท้องถิ่นอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงใดที่เป็นประโยชน์ หรือเป็นโอกาสอันดีต่อท้องถิ่น โดยจะต้องพิจารณาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองและเทคโนโลยี การวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคหรือข้อจำกัด (Threat = T) เป็นการศึกษาสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นอุปสรรคหรือข้อจำกัด ภาวะคุกคาม ก่อให้เกิด

ผลเสียหรือเป็นข้อจำกัดต่อชุมชน โดยจะต้องพิจารณาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และเทคโนโลยี เช่นเดียวกับการวิเคราะห์โอกาส มีเรื่องที่ต้องนำมาประกอบการพิจารณา เช่น

๑. สภาพทางการเมืองการปกครองของเทศบาล จังหวัด และรัฐบาล
๒. ทิศทางการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาจากเทศบาล ประเทศ และสังคมโลก
๓. สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี การสื่อสาร วัฒนธรรมประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๔. สิ่งที่ไม่สามารถควบคุมได้

การกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชน

วิสัยทัศน์ (vision) หมายถึง คำหรือข้อความ ที่ระบุถึงสภาพการณ์ที่เป็น "จุดหมาย" ที่ชุมชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้า และเชื่อว่า หากสถานการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้น แล้วจะส่งผลให้เกิดความสุขของคนในชุมชน หรือท้องถิ่น วิสัยทัศน์เป็นผลรวมของการสรุปทบทเรียน จากอดีต พิจารณาปัจจุบัน และมุ่งหวังถึงอนาคตข้างหน้า

วิสัยทัศน์ที่ดีมีลักษณะ ดังนี้

๑. ไม่ใช่สิ่งที่เป็นมาในอดีตและบรรลุได้แล้วในปัจจุบัน
๒. ไม่สามารถบรรลุได้ด้วยการปล่อยให้ไปตามมีตามเกิด หรือทำงานการพัฒนาไปตามปกติธรรมดา
๓. ต้องมีความเป็นไปได้จากจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ศักยภาพและข้อจำกัดที่มีอยู่
๔. ทำท่าย ง่ายๆ และสร้างแรงบันดาลใจในการที่จะบรรลุถึงวิสัยทัศน์ที่วางไว้
๕. สะท้อนถึงสภาพการณ์หรือโฉมหน้าใหม่ของชุมชนหรือท้องถิ่นในอนาคตอย่างรอบด้านภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมด้านต่าง ๆ
๖. วิสัยทัศน์ควรเป็นสิ่งที่เห็นพ้องต้องกันระหว่างผู้นำการพัฒนาชุมชน ประชาคมชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียทั้งปวง
๗. วิสัยทัศน์เป็นเสมือนเข็มทิศที่กำหนดทิศทางการพัฒนาของท้องถิ่น
๘. เป็นข้อความง่าย ๆ ที่สามารถสื่อให้เห็นทิศทางในอนาคตของท้องถิ่น
๙. สอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชน หรือท้องถิ่น

ตัวอย่างวิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชน

"ชุมชนแห่งความสามัคคี อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี มีสิ่งแวดล้อมดี วิถีชีวิตพอเพียง"

การกำหนดพันธกิจ (mission) ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

พันธกิจ เป็นการกำหนดสิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นจะต้องทำ โดยจะเกิดขึ้นหลังจากที่รู้ว่าชุมชนท้องถิ่นต้องการอะไร เป็นอะไรในอนาคต และจะเป็นไปได้เมื่อผลการวิเคราะห์ศักยภาพและการประเมินสถานภาพการพัฒนาท้องถิ่นในปัจจุบันปรากฏ ผนวกกับประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นและความต้องการ/ความคาดหวังของทุกฝ่ายในท้องถิ่น

พันธกิจ

๑. เป็นข้อความหรือถ้อยคำที่แสดงถึงลักษณะหรือขอบข่ายในการดำเนินงานของชุมชนหรือท้องถิ่นที่จะต้องทำเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้
๒. เป็นเส้นการเดินทางที่ชุมชนท้องถิ่นยอมรับและเข้าใจของร่วมกันของทุกฝ่าย
๓. เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวหรือเป็นหลักการร่วมสำหรับการดำเนินงานในแต่ละด้านของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

“หากเปรียบวิสัยทัศน์เป็นเสมือนจุดหมายปลายทางแล้ว พันธกิจก็เป็นเสมือนเส้นทางที่ต้องใช้ในการเดินทาง”

การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

ทำไมต้องคัดเลือกและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

- (๑) ปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีมาก
- (๒) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีข้อจำกัดด้าน เงิน คน วัสดุอุปกรณ์ เวลา
- (๓) เพื่อจะทราบว่าจะดำเนินการแก้ไขปัญหาไหนก่อนหลัง

ขั้นตอนการคัดเลือกและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

๑. การระบุปัญหาที่ชัดเจน พร้อมกับลักษณะ ขอบเขต และสาเหตุของปัญหา
๒. คัดเลือกปัญหา

(๑) ทบทวนปัญหาว่าเป็นปัญหาจริงหรือไม่ โดยดูจากข้อเท็จจริง และลักษณะหรือสภาพแวดล้อมของเรื่องนั้นๆ

(๒) ปรับปรุงตัวปัญหา โดยพิจารณาถึงชื่อปัญหา ลักษณะหรือสภาพขอบเขตและสาเหตุของปัญหา โดยอาจรวมหลายปัญหาเดิมเข้าด้วยกันเป็นปัญหาใหม่ การคัดเลือกปัญหาจะช่วยให้ได้ปัญหามีลักษณะเป็นปัญหาที่แท้จริง

๓. จัดลำดับความสำคัญของปัญหา

๓.๑ กำหนดหลักเกณฑ์ หมายถึง การกำหนดหลักเกณฑ์สำคัญที่จะนำมาใช้วัดตรวจสอบหรือพิจารณาในเรื่องนั้นๆ เช่น การจะซื้อรถยนต์มาใช้ส่วนตัว ประเด็นที่จะนำมาพิจารณา อาจมีหลักเกณฑ์ด้าน ความปลอดภัย ความแข็งแรง ราคาถูกรูปลักษณะสวยงาม เป็นต้น

ตัวเกณฑ์ที่สำคัญที่ใช้พิจารณาจัดลำดับความสำคัญปัญหา

(๑) ความร้ายแรงและความเร่งด่วนของปัญหาหมายถึงปัญหาที่มีความเสียหายต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน ชุมชนอย่างมาก และมีความเร่งด่วนต้องแก้ไข โดยเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วหรืออาจเกิดขึ้นในอนาคต

(๒) ขนาดของประชาชนและพื้นที่ที่ถูกกระทบจากปัญหา หมายถึงขนาดของประชาชนในชุมชนที่ถูกกระทบจากปัญหานั้น ภูมิจำนวนมากน้อยเพียงใด หรือขนาดของพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

(๓) ขนาดของปัญหา หมายถึง การพิจารณาถึงขนาดของปัญหาว่ามีความใหญ่หรือเล็ก โดยดูจากความเสียหายที่เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

(๔) ความเสียหายจากการพัฒนา หมายถึง ความเสียหายที่เกิดจากการพัฒนา หรือที่จะตามมากับการพัฒนาปัญหาเหล่านี้สามารถที่จะคาดการณ์ล่วงหน้าได้

(๕) การยอมรับปัญหาร่วมกันของชุมชน หมายถึงการพิจารณาในลักษณะของสัดส่วนของชุมชน ปัญหาที่ชุมชนส่วนใหญ่มีความเห็นพ้องต้องกันและตระหนักถึงปัญหานั้น ๆ เป็นอย่างดีถือว่าเป็นปัญหาที่มีความเด่นชัด

ตัวเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น อาจจะใช้เพียงบางตัวเกณฑ์หรือเพิ่มตัวเกณฑ์บางตัวขึ้นมาก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพของปัญหา ภูมิประเทศ เหตุการณ์ เวลา และตัวแปรอื่น ๆ ซึ่งแตกต่างกันออกไปในแต่ละชุมชนท้องถิ่น

๓.๒ ให้คะแนนน้ำหนักต่อปัญหาต่าง ๆ มีวิธีการดังนี้

(๑) ให้น้ำหนักตัวเกณฑ์แต่ละตัว

น้ำหนักความสำคัญของตัวเกณฑ์ น้ำหนักคะแนน

สูงมาก	๕	คะแนน
สูง	๔	คะแนน
ปานกลาง	๓	คะแนน
ต่ำ	๒	คะแนน
ต่ำมาก	๑	คะแนน

การให้น้ำหนักตัวเกณฑ์แต่ละตัว จะต้องพิจารณาตัวเกณฑ์แต่ละตัวเท่านั้น (ไม่พิจารณาปัญหา) แล้วกำหนดน้ำหนักความสำคัญออกมาเป็นสูงมาก สูง ปานกลาง ต่ำ และต่ำมาก ตามลำดับ สำหรับน้ำหนักคะแนนกำหนดออกมาเป็น 5, 4, 3, 2, และ 1 ตามลำดับ โดยการประชุมร่วมกันโดยพิจารณาเสียงข้างมากของตัวเกณฑ์แต่ละตัวเป็นค่าน้ำหนักของแต่ละตัวเกณฑ์ เพื่อให้สะดวกขึ้นเมื่อได้คะแนนเสียงข้างมากของน้ำหนักตัวเกณฑ์แต่ละตัวแล้ว

(๒) ให้คะแนนตัวปัญหาแต่ละปัญหาที่มีความสัมพันธ์กับตัวเกณฑ์แต่ละตัวในการนี้ต้องกำหนดคะแนนความสำคัญของปัญหา โดยเทียบกับเกณฑ์

แต่ละตัวออกมาเป็นสูงมาก สูง ปานกลาง ต่ำ ต่ำมากหรือไม่มีความสัมพันธ์เลย
อาจกำหนดคะแนนออกมาเป็น

คะแนนความสัมพันธ์ของปัญหาที่มีต่อตัวเกณฑ์แต่ละตัว

สูงมาก	๕	คะแนน
สูง	๔	คะแนน
ปานกลาง	๓	คะแนน
ต่ำ	๒	คะแนน
ต่ำมาก หรือไม่มีความสัมพันธ์เลย	๑	คะแนน

๓.๓ นำปัญหาแต่ละเรื่องมาหาความสัมพันธ์กับตัวเกณฑ์ เพื่อหา

คะแนนรวมของแต่ละตัวปัญหาสำหรับการจัดลำดับตามผลคะแนนรวม

ตัวอย่าง การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาโดยวิธีการหาค่าความสัมพันธ์
ระหว่างปัญหากับตัวเกณฑ์

ตัวเกณฑ์	ความ ร้ายแรง และ ความ เร่งด่วน	ขนาดของ ประชาชน และพื้นที่ ถูกกระทบ	ขนาด ของ ปัญหา	ความ เสียหาย จากการ พัฒนา	การ ยอมรับ ปัญหา ร่วมกัน ของ ชุมชน	คะแนน รวม	ลำดับ	โครงการ
น้ำหนักเกณฑ์	๕	๕	๓	-	๓	-	-	
ตัวปัญหา								
การแพร่ระบาดของยาเสพติด	๕ (๒๕)	๓ (๑๒)	๓ (๙)	-	๔ (๑๒)	๕๘	๓	ส่งเสริมกีฬาเยาวชน
น้ำท่วมขังชุมชน	๔ (๒๐)	๔ (๑๖)	๒ (๖)	-	๓ (๙)	๕๑	๔	ทางเดินคอนกรีต
การระบาดไข่เลือดออก	๔ (๒๕)	๕ (๒๐)	๕ (๑๕)	-	๔ (๑๒)	๗๒	๒	จัดทำคู่มือป้องกัน
ความยากจน	๓ (๑๕)	๓ (๑๒)	๓ (๙)	-	๒ (๖)	๔๒	๕	บัญชีครัวเรือน
โจรสลัดขูดชุม	๕ (๒๕)	๔ (๒๐)	๕ (๑๕)	-	๕ (๑๕)	๗๕	๑	สายตรวจประชาชน

- สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการกำหนดคะแนนของปัญหาต่าง ๆ คือ ในช่องตัวเกณฑ์ใดตัวเกณฑ์หนึ่งต้องไม่กำหนดคะแนนให้เท่ากันหมด
- ใช้กระบวนการกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนให้ยอมรับร่วมกัน